

ІННОВАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ МАЄ БУТИ ВІДКРИТОЮ, А КОЖНА ОЦІНКА – ОБҐРУНТОВАНОЮ ТА ОБ’ЄКТИВНОЮ

Л. Сергєєва

Ефективну професійну підготовку кваліфікованого працівника для сучасного ринку праці може забезпечити інноваційна педагогічна система, що передбачає виконання в освітньому процесі реальних виробничих завдань.

Сучасні технології, зокрема інноваційні освітні технології, створюють нові економічні професії, які висувають принципово інші вимоги до рівня освіти працівника. Виникає якісно нова економіка, у якій головним виробничим ресурсом стають знання й інформація. Ці істотні зміни змушують провідних вітчизняних спеціалістів розглядати освіту як вищий пріоритет у системі державних цілей, забезпеченні загального добробуту та головного складника конкурентоспроможності національної економіки [1].

Формування нового змісту освіти, заснованого на компетентностях, що відповідають вимогам Національної рамки кваліфікацій та Національної системи кваліфікацій, передбачає створення освітніх програм/стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, які ґрунтуються на особистісно орієнтованому підході до навчання, враховують особливості здобувачів освіти, передбачають набуття ними професійних компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в професійній та громадській діяльності, побудові кар’єри, започаткуванні власної справи. Зазначені освітні програми/стандарты можуть розроблятися із врахуванням Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя».

Сучасний ринок праці упроваджує нові концептуальні засади ключових компонентів престижної професійної освіти, серед них:

- децентралізація управління й автономія закладів професійної освіти, що надає реальні повноваження для здійснення змін;
- основний зміст освіти на компетентісній основі, що забезпечує відмінність кваліфікацій професійної освіти в Національній рамці кваліфікацій та Національній системі кваліфікацій;
- забезпечення якості професійної освіти, створення кваліфікаційних центрів, упровадження незалежної системи оцінювання результатів навчання;
- створення ефективної мережі та нових типів багатофункціональних (багатофункціональних) закладів професійної освіти, що надають можливість особі реалізувати принцип навчання впродовж життя;
- надання можливості вибору та поєднання форм та видів освіти, зокрема за дуальною формою навчання, що надає особі право вибору власної освітньої траєкторії;
- упровадження нових напрямів державно-приватного партнерства для формування інноваційного середовища у сфері професійної освіти,

ефективного реагування на запити ринку праці та потреби особистості у нових кваліфікаціях;

- удосконалення механізмів фінансування та замовлення на підготовку кваліфікованих кадрів, започаткування інвестиційних проектів, що гармонізують потреби особистості й ринку праці з пропозиціями сфери професійної освіти;
- створення різнорівневої системи педагогічних кадрів для сфери професійної освіти, яка забезпечить належну якість надання освітніх послуг;
- формування сучасного освітнього середовища, що забезпечує науковість, інноваційність, доступність, прозорість, відкритість освітнього та виховного процесу;
- упровадження нових форм і методів професійної орієнтації дітей та молоді, популяризації професійної освіти, її можливостей та досягнень, побудови кар’єри та професійного зростання.

Загальновідомо, що якість освіти — це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг, що забезпечується якістю освітньої діяльності, а саме — рівнем організації, забезпечення та реалізацією освітнього процесу. Визначаємо процес оцінювання як невід’ємну частину освітнього процесу, що значним чином впливає на її якість, оскільки оцінюванню підлягає не рівень засвоєння інформації, а компетенція, під якою розуміють здатність (спроможність) учня вирішувати проблеми.

Доречно зазначити, що упровадження об’єктивних механізмів визнання результатів навчання та забезпечення якості підготовки кваліфікованих кадрів здійснюється завдяки створенню незалежних центрів визнання професійних кваліфікацій, запровадженню механізмів інституційного аудиту й акредитації освітніх програм.

Якщо системність визначається через наявність елементів і взаємодії між ними та вказує на структуру й функціональну спрямованість цих елементів, то за характером зв’язки між елементами системи абсолютно різні: вони можуть виражати відношення, взаємодію або функціональну спрямованість, при цьому важливою характеристикою системи є її рівень цілісності, який залежить від чіткості встановлення цілей функціонування, набору компонентів, якості кожного компонента та сили зв’язків як між кожним із них, так і цілим загалом.

Забезпечення якості освіти — це процес, цілісність якого обумовлена інтегративним характером взаємодії усіх елементів системи оцінювання. Результати навчання — знання, уміння, навички, способи мислення,

погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Складовою системи оцінювання є визначення результатів навчання, які мають оцінюватися як навчальні досягнення здобувачів освіти професійного (професійно-технічного) закладу і формувати їхню професійну компетентність, що забезпечує підвищення конкурентоздатності випускників на ринку праці. Нагадаємо, що компетентність — це сукупність загальної і професійної підготовки, що дає змогу адекватно реагувати на потреби конкретного робочого місця чи виконуваної роботи, що мають тенденцію змінюватися.

Результати навчання формуються таким чином, щоб можливо було визначити точний рівень необхідної компетентності й умов, за яких слід опанувати знаннями, вміннями чи навичками, а також оцінити рівень володіння ними, що допоможе здобувачам освіти успішно завершити процес навчання. Ефективність професійної освіти забезпечується, якщо вона спроможна визначати та продукувати профіль компетентностей для успішної життєдіяльності кожної особистості, а педагогічна система забезпечує ефективну професійну підготовку фахівця для конкретного виробництва чи сфери обслуговування, що передбачає розв'язання у освітньому процесі реальних виробничих завдань. Наявність чітко сформульованих результатів навчання вказує на досягнення учнів, забезпечує їх захарування у вигляді компетентностей — знань та умінь, що характеризують здатність після закінчення навчання виконувати, розуміти, відображати та пізнавати те, що вимагається освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця.

На підставі аналізу визначаємо необхідні складові для впровадження системи оцінювання результатів професійного навчання:

- зміна філософії оцінювання, що включає: переосмислення системи оцінювання, формування нового педагогічного мислення;
- оцінювання методів викладання та перегляд змісту навчальної програми, що передбачає розгляд процесу оцінювання як частину свого викладання;
- розробка інструментів оцінювання;
- активне залучення учнів у процес оцінювання, самооцінювання, взаємного оцінювання.

Отже, неперервне оцінювання є складовою викладання навчальної теми, методом дізнання про навчальні потреби учнів, сприяє коригуванню процесу викладання з метою покращення навчальних досягнень.

Наше дослідження доводить, що система оцінювання навчальних результатів здобувачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти включає такі складові:

Аналіз дотримання академічної доброчесності педагогічними працівниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти з питань надання достовірної інформації про власну педагогічну діяльність щодо навчально-методичного забезпечення освітнього процесу відповідно до завдань із забезпечення якості професійної підготовки кваліфікованого працівника відповідно до основних вимог Закону України «Про освіту» (2017) [2].

Моніторинг та переосмислення чинної системи викладання й оцінювання з предметів спеціального циклу та виробничого навчання.

Здійснення формулювання результатів навчання та початкових завдань до них з предметів спеціального циклу та виробничого навчання.

Визначення результатів навчання та початкових завдань, забезпечивши їх зрозумілість й порівнюваність.

Включення навчального модуля «Система оцінювання результатів професійного навчання», навчально-тематичних планів підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів професійної освіти.

Оцінювання для навчання потребує відповідної підготовки викладачів. Завдання ефективних педагогів — створити такі умови для навчання, де учні мали б можливість спільно планувати пріоритети власного розвитку, шляхи досягнення навчальних цілей, а також способи оцінювання власного прогресу у процесі навчання.

Оцінювання не відбувається само по собі — воно має бути ретельно спланованим та відповідати навчальним цілям та завданням. Оцінювання не лише вимірює знання, а й також їх формує. Основною метою навчання є професійний та особистий розвиток учнів, в якому здобувачі освіти — активні учасники цього процесу. Достовірне оцінювання може використовуватися учнями для визначення сфер, які потребують покращення знань чи вмінь і допомагають їм краще підготуватися до подальшого оцінювання. Проте головним завданням оцінювання є усвідомлення учнями їхньої навчальної діяльності. Оцінювання не є разовою подією, що найчастіше відбувається після виконання учнями завдання, а скоріше неперервним процесом упродовж виконання учнями завдань проекту. Постійне, неперервне, вбудоване в процес навчання оцінювання лежить в основі навчання за проектною технологією та забезпечує учням можливість продемонструвати свої знання та вміння багатьма різними способами.

Уваги потребує розробка критеріїв оцінювання, вибір методів і способів автентичного (достовірного) оцінювання: об'єктивне оцінювання (письмовий тест, співставлення відповідей «Вірно/Невірно»; запитання на множинний вибір; запитання, що передбачають короткі відповіді; практичне завдання: демонстрація учнями навичок; продукт, виготовлений учнем тощо); суб'єктивне оцінювання (есе; метод кейсів (кейс-стаді); практичні завдання; аналітична рубрика; неформальні спостереження; оцінювання товаришами тощо).

Ефективне оцінювання характеризується низкою особливостей, які забезпечують його достовірність, надійність та можливості для удосконалення як для учня, так і для викладача. Насамперед, ефективне оцінювання є чітким: зміст і методи оцінювання мають бути чіткими для учнів. У процесі оцінювання важливо використовувати терміни і мову, яку учні добре розуміють; понад усе, оцінювання має бути чесним. Чесність означає наявність відповідної підготовки учнів до оцінювання знань чи вмінь, передбачених конкретним навчальним змістом, який не буде містити для них жодних несподіванок.

Ось чому достовірне оцінювання не має обмежуватися завершенням навчального курсу. Адже, чим більше інформації надається учневі в результаті вчасного оцінювання, тим більший ефект процесу навчання. Регулярне оцінювання зменшує занепокоєння учнів щодо самого процесу оцінювання, а також зменшує неочікувані для учнів результати у порівнянні з оцінюванням, що відбувається рідко. Безперечно, під час оцінювання учні перебувають у вразливому стані, що веде до напруження, стресу та може впливати на їхній рівень виконання.

Під час оприлюднення результатів оцінювання викладачі мають бути доступними для учнів, оскільки це чудова нагода для отримання знань

через уточнення та надання відповідей на запитання. Педагогічні працівники надають певні рекомендації щодо майбутніх дій учня для покращення результатів навчання. Оцінювання має допомогти учням зрозуміти матеріали навчального курсу і можливість використання його для майбутнього, адже воно має бути орієнтоване на майбутнє.

Зворотний зв'язок викладача демонструє учням обґрунтованість оцінювання, причини критики (якщо така має місце) і має забезпечувати зв'язок між рівнем виконання учня й очікуваними навчальними результатами. Як вже зазначалося раніше, під час оцінювання учні є досить вразливими і тому викладач має бути уважним і сенситивним при зворотному зв'язку.

Зворотний зв'язок має бути конструктивним, але водночас має допомагати учням у досягненні очікуваних навчальних результатів. Викладачі мають пам'ятати про свій обов'язок допомагати учням здобувати знання і розвивати вміння.

Викладачі мають усвідомлювати про небезпеку переобтяження учнів великою кількістю інформації, що використовується під час оцінювання. Забезпечення зворотного зв'язку в рамках кількох сфер, що потребують поліпшення, краще, аніж надавати зворотний зв'язок щодо усіх сфер водночас.

Оцінювання забезпечує зворотний зв'язок учням щодо власного прогресу та професійного росту. За формувального оцінювання учні мають використовувати той самий підхід, що і під час підсумкової оцінки. Формувальне оцінювання має орієнтуватися на майбутнє, щоб допомогти учням успішно завершити навчальний курс та досягти очікувані навчальні результати, що оцінюються під час підсумкової оцінки наприкінці вивчення навчального курсу. Результати формувального оцінювання можуть бути враховані під час визначення кінцевої оцінки засвоєння навчального курсу. Це спонукає учнів до більш вдумливого ставлення до формувального оцінювання. Це також допомагає розподілити кінцеву оцінку на кілька проміжних, під час яких використовуються різні методи оцінювання, і зменшує напруження, пов'язане з отриманням кінцевої оцінки, під час якої може використовуватися лише два методи оцінювання.

Наведемо декілька видів формувального оцінювання: вхідне/попереднє, поточне та підсумкове оцінювання. Цілями формувального оцінювання будуть:

- визначення навчальних потреб учня;
- спонукання учнів до самоспрямування у навчанні та співробітництва;
- відслідковування прогресу у навчанні учнів;
- перевірка розуміння учнями особливостей власного мислення та заохочення їх до рефлексії;
- перевірка рівня здобутих учнями знань, вмінь і навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кремень В. Г. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / В. Г. Кремень ; Нац. акад. пед. наук України ; [редкол. : В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. — Київ : Пед. думка, 2016. — 448 с. — Бібліогр.: с. 21. — (До 25-річчя незалежності України).

2. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII [Електронний

ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. — Дата звернення: 25.12.2017. — Назва з екрана.

На думку О. Щербак, оцінювання потрібно зосереджувати на тому, що є важливим, а не на тому, що легко оцінити. Інколи загальне комплексне питання важко оцінити і легше розділити його на кілька простіших запитань. Проте, якщо слід оцінити це питання в комплексі, це варто здійснити, незважаючи на складність. Адже саме оцінювання дає знати, чому потрібно навчати та навчатися.

Оцінювання не лише вимірює знання, а й також їх формує. Зазвичай учні під час оцінювання мобілізуються, а тому процес навчання відбувається максимально ефективно. Тому викладачі можуть скористатися цією можливістю для навчання. Також відомо, що учні найкраще засвоюють першу й останню частину навчального досвіду. Оцінювання, зазвичай, є прикладом останньої (завершальної) частини цього досвіду [3, с. 37].

Можна стверджувати, що одним із чинників успішності людини є її готовність до навчання впродовж усього життя. Люди, у яких вироблена звичка до самооцінювання власного навчання, краще розуміють власні мислительні процеси, більше готові навчатися на основі власного досвіду. Але ефективне самооцінювання не відбувається само по собі, тому педагогі також мають знати його особливості та шляхи надання підтримки учням у цьому процесі.

Сучасні педагогічні технології передбачають різнобічні методи оцінювання, серед основних:

- здобувачі освіти оцінюють один одного, та педагоги надають зворотний зв'язок (пропозиції та коментарі з приводу учнівських робіт під час індивідуальних та групових консультацій);
- спеціально розроблені контрольні списки та форми з критеріями оцінювання допомагають учням усвідомити та зрозуміти в подробицях і деталях передбачувані результати навчання та проектної діяльності, що, в свою чергу, сприяє ефективності планування учнями та управління процесом їхнього власного навчання;
- самооцінювання діяльності підтримує метапізнання (загальні знання про мислення та про сильні та слабкі сторони власного мислення) та рефлексію процесу навчання;
- форми з критеріями оцінювання та балами допомагають визначити якість підготовлених учнями матеріалів та їх презентацію під час оцінювання викладачами й однолітками.

Оцінка навчальної діяльності учнів може виражатися також в оцінних судженнях викладача, усних чи письмових висловленнях, міркуваннях, пропозиціях, побажаннях, проханнях, підказках.

Отже, оцінювання на основі власних критеріїв базується на філософії, яка передбачає, що деякі види компетенцій можуть оцінюватися без порівняння із зовнішніми стандартами чи рівнем виконання іншими учнями. Таке оцінювання визначає рівень компетентності учнів, порівнюючи їх наявний рівень компетентності з попереднім рівнем, а такий підхід більше відповідає програмам з професійного розвитку, як наприклад, програма з навчання управління конфліктами тощо.

ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. — Дата звернення: 25.12.2017. — Назва з екрана.

3. Щербак О. І. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навч.-метод. посіб. / О. І. Щербак, Н. З. Софій, Б. Ю. Бович ; за наук. ред. О. І. Щербак. — Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2014. — 138 с.